

KÖNYV

Karen Horney: A neurotikus személyiség napjainkban

Ursus Libris, 2004

Az Ursus Kiadó „Emberközpontú pszichológia” könyvsorozatának harmadik köteteként jelent meg Karen Horney *A neurotikus személyiség napjainkban* című (eredetileg 1937-ben Amerikában publikált) könyvének első magyar nyelvű kiadása. Karen Horneyt, mint Freud egyik legradikálisabb bírálóját tartja számon a pszichoanalitikus szakirodalom, aki elsősorban Freud nőieséggel és szexualitással kapcsolatos nézeteit kérdőjelezte meg,* valamint a neurózisok kialakulása kapcsán a biológiai tényezők helyett a kulturális és társadalmi hatások fontosságát hangsúlyozta. A bemutatásra kerülő könyvben Horney, miközben Freud neurózisokkal kapcsolatos nézeteit sajtószerű stílusban (folytonos mentegetőzésekkel és védekezésekkel tarkítva) élesen bírálja, saját klinikai megfigyeléseire hagyatkozva pontos leírást ad a neurotikus személyiség jellemzőiről és viselkedésminőségéről.

A könyv első öt fejezete általánosságban mutatja be a neurotikus személy önmagához és másokhoz való viszonyulásait, a neurotikus szorongáshoz vezető konfliktusokat, valamint a szorongás enyhítésére szolgáló védekezéseket. A neurotikus viszonyulások Horney szerint öt fő területen jelennek meg: az érzelmek adásával és elfogadásával kapcsolatos viszonyulásokban és viselkedésekben, az önértékeléssel és az önértékesítéssel kapcsolatos attitűdökben, valamint az agresszió és a szexualitás területén. E viszonyulások hátterében az ellenséges késztetések elfojtásából fakadó neurotikus szo-

* A femininitás problémájával foglalkozó, egyik klasszikusnak számító „Menekülés a nőiség elől” című írását lásd *Thalassa*, 1996/1, 7–20.

rongást tételezi fel. Horney „napjaink” neurotikusai között a konfliktusaik tartalmában és a konfliktusokra válaszul adott védekezési módokban vél hasonlóságokat felfedezni. Feltételezi, hogy a neurotikus viszonyulásokat kiváltó konfliktusokat az adott kultúrában fennálló életfeltételek idézik elő. Az individualista, egocentrizmust támogató kultúrákban a neurotikusok konfliktusai a versengés, a kudarcból való félelem, az érzelmi elszigetelődés, a másokba és önmagukba vetett bizalomhiány körül szerveződnek.

A társadalmi hatások fontosságát a neurozisos kialakulásában már a kortársak közül sem egyedül Horney hangsúlyozta. Önálló elméleti feltetésnek tekinthető azonban Horney azon gondolata, mely szerint a neurotikusok konfliktusai megegyeznek a széles körben elterjedt kulturális konfliktusokkal, csupán élesebbek és hangsúlyosabbak. Miközben Horney a neurozisos leírása kapcsán az itt-és-most karakterstruktúrára helyezi a hangsúlyt, lényegében megválaszolatlanul hagy két nagyon fontos kérdést: miért alakul ki bizonyos személyekben nagy mennyiségű ellenséges indulat; és mi magyarázza ezen indulatok elfojtását.

A könyv második, szintén öt fejezetet magába foglaló részében Horney, a szorongás csillapítására alkalmazható védekezési módokat tárgyalja, hangsúlyozva, hogy a neurozisos kialakulásának a szorongás jelenlétén túl feltétele még a szorongás csillapítására tett védekezési kísérletek összeegyeztethetlensége

is. A neurotikus szeretetéttség, a hatalomvágy, a presztízs megszerzésére irányuló törekvések és a birtoklási vágy jellemzése kapcsán részletesen leírja, hogy miképp indítanak el, és tartanak fenn ezek a szorongás csillapítására bevetett stratégiák negatív következményekkel járó „ördögi köröket”, melyek a neurozisosok folytonos súlyosbodását eredményezik.

A könyv utolsó öt fejezete azokat a kulturális feltételeket ismerteti, amelyek szorongást váltanak ki a benne élő egyéneknél. A legfontosabb patológizáló hatású kulturális tényezőnek a romboló hatású hiperversengés általános elterjedését tartja, amely bár a gazdasági életből fakad, nem csak a munka világát de minden emberi kapcsolatot is áthat, és ellenséges indulatokat keltve egyre nagyobb szorongást szül. A neurotikusok esetében különösen erős és romboló hatású versengő hajlamot tételez fel, amely a szeretetéttség szükségletével ütközésbe kerülve, leggyakrabban önvád és kisebbségi érzések kialakulásán keresztül a versengéstől való visszarettenéshez vezet. Az önvádat és kisebbségi érzéseket a pszichoanalitikus szakirodalom gyakran a neurotikus bűntudat jeleként értelmezi. Horney szerint azonban az önvád nem a bűntudat kifejeződése, hanem a szorongás vagy a szorongás elhárításának megjelenési formája. A neurotikusokra jellemző szenvedési hajlamot, a mazochisztikus beállítódást szintén a szorongással szembeni lehetséges védekezésként

határozza meg, és kulturális és szociális tényezők hatására kialakuló jelenségként értelmezi, melynek célja önmagunk feladása és meghaladása az önzést hangsúlyozó kultúrában.

A könyv értékes kiegészítése a Fülöp Márta tollából származó Utószó. Fülöp Márta, túl azon, hogy érzékletesen mutatja be Horney életútját, ennél többre is vállalkozik. Bemutatja, hogy a könyv eredeti kiadása óta eltelt közel hetven év történései és szakmai fejleményei számos ponton igazolják Horney felismeréseit. Az amerikai emberkép zseniális jellemzésének bizonyítéka, hogy az amerikai nemzeti karakter leírásánál Horney művére napjainkig alapműként hivatkoznak. Horney a versengés mentálhigiénés romboló hatásának kiváló leírásával olyan problémára hívta fel a figyelmet, amelyet az amerikai társadalomnak napjainkig sem sikerült megoldania, és amely széleskörűen elterjedt más fogyasztói társadalmakban, köztük

Magyarországon is. A versengés, a kudarctól való félelem, az érzelmi elszigetelődés, az önmagunkba és másokba vetett bizalom hiánya napjaink aktuális problémái. Horney könyve az egészséges és torz viszonyulások részletes kifejtésével a saját és környezetünk reakcióinak átgondolására készítt. Segítséget nyújt, hogy egészséges módon tudjunk viszonyulni versengéshez, hatalomhoz, birtokláshoz.

Horney a gyakorló pszichoterapeutákon, pszichiátereken túl a szélesebb olvasói közönségnek is ajánlja könyvét, elsősorban szociális munkásoknak, tanároknak, kulturális antropológusoknak, szociológusoknak. A könyv közérthető stílusa és a téma aktualitása alapján valóban ajánlható a könyv a szakembereken túl minden önmaga megismerésére nyitott, a pszichológia iránt érdeklődést mutató olvasó számára.

Nagy Henriett

